

RÉGÉSZETI DOLGOZATOK

AZ EÖTVÖS LÓRÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

7

DISSERTATIONES ARCHÆOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHÆOLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATÆ

BUDAPEST, 1965.

Rómer Flóris szobra. Bratislava.
(Stróbl Alajos alkotása 1907. Pozsony)

RÓMER FLÓRIS

(1815 április 12 - 1887 március 8.)

Nagy alapvetőjének kettős jubileumára emlékezik ebben az esztendőben a magyar régészet.

150 évvel ezelőtt, 1815 április 12-én született Rómer Flóris. Szülővárosa Pozsony, éppenugy, mint fővárosunk, utca elnevezéssel tisztelte meg; domborművü, stilszerű portréja Pulszky Ferencce és Hampel Józseffel együtt örökitette meg emlékezetét, a Magyar Nemzeti Muzeum kertjében.

100 évvel ezelőtt, karácsony napján írta Rómer Flóris az első magyar régészeti összefoglaló mű, a "Műrégészeti kalauz" előszavát. Ezután került nyomdába az 1866-ban megjelent alapvető munka. Életének, kora színvonalán álló, szép eredményü munkásságát a könyv megjelenésének 90. évfordulója alkalmával rendezett emlékülésen méltatta és értékelte egykori tanszéke és az egyetem tudományos bizottsága. /1/

Ennek ellenére ugy gondoljuk, hogy e kettős jubileum évében is emlékeznünk kell a nagy szervezőre, a tudósra és tanárra. Nem külön-külön, mert mind a három egybefonódott Rómer Flórisban, az emberben.

Bárhova nézünk szaktudományunk terén 1858-tól 1889-ig mindenütt ott látjuk keze munkáját, fáradhatatlan buzdításának kulturát teremtő hatását. A mai erősen megváltozott körülmények között, fokozottabb mértékben észre kell vennünk a megindulás küzdelmes, nehéz és a maga idején mégis eredményes munkáját. Ma a magyar régészethek életerős intézményei vannak, anyagiakkal soha nem látott módon támogatva - jól képzett szakemberekkel. Rómer idején azonban csak a szakiránti lelkesedés hajtotta az embereket a munkára és annak eredménye mégis elismerésre méltó volt a hozzánk sereglő külföldi szakemberek szemében. Értékelték azt a

munkát, amely nagy sullyal Rómer Flóris vállain nyugodott, az ő szellemét sugározta, s mely nem jöhetett volna létre az ő akaratereje és kitartása nélkül.

Nem életrajzot akarunk róla írni - elvégezték már azt többen is. 74 évre terjedő életéből bennünket az a 31 év érdekel, ami férfiasan elviselt megpróbáltatások és a meg nem értéssel való küzdés évei után, a mi szaktudományunk minden ágának jutott.

A győri gimnáziumból indult el ez a munka (1858). Itt alapította Rómer azt az iskolai gyűjteményt, amelyben Ipolyi Arnold rábeszélésére a természetrajzi tárgyak mellett a régészeti emlékeket is gyűjteni kezdte. Ezt a munkát tükrözi válogatott hirlapi cikkeinek gyűjteménye: "A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat" (Győr 1860). Ennek alapján lett levelező tagja a Magyar Tudományos Akadémiának, melynek eléréséhez Ipolyi önzetlen baráti segítsége is hozzájárult, levelezésük tanúsága szerint. /2/

A pályája kezdetén álló Rómer készséggel ismeri el, mit jelentett számára Ipolyi barátsága: "... Ipolyitól egy-két nap alatt többet tanulhatott régészeti törekvéseire nézve, mintha hónapokon át lapozgatta volna a legbecsesebb könyvtár kincseit", - máshol zalamegyei leveleit Ipolyihoz intézve így szól: "intézem pedig soraimat hozzád, mert ... ifjúkori kedvenc tanulmányaimhoz nemcsak visszavezetél, hanem legujabban bennük mesterem is levél." /3/

Ipolyival való bensőséges kapcsolatát ő maga így jellemzi: "Ipolyi életemre, nevezetesen írói csekély munkásságomra elhatározó hatást gyakorolt, részint saját pankratiasta tevékenységével, melyet folyton figyelemmel kísértem és nyom nélkül nem vonulhatott el fölöttem, tanulságot és lelkesedést merítvén életéből és műveiből mindenkor; részint az által, hogy munkára buzdított, irányt mutatott, ajánlott, kegyelt, pártolt." /4/ Erről tanuskodnak az életrajzi adatok, de méginkább kitűnik ez a Széchenyi Könyvtár kéziratárában őrzött, jelentős számú levelezésből is. /5/ A levelek nyomán élesen kirajzolódik a két, temperamentumban és karakterben egymástól eltérő egyéniség alakja, kiket elválaszthatatlanul összefűz a tudomány és a hazaszeretet.

A talán rusztikusabb és impulsivebb Rómerre feltétlenül jótékony hatással van a higgadtabb, következetesen célratörő, mindenkor segítőkész barát, kit levele-

iből melegszívűnek, pózolástól mentesnek ismerhetünk meg. Bár munkásságát Ipolyi főleg néprajz, művészettörténet, középkori régészet, ill. egyházművészet területein fejti ki, mégis, széleskörű történeti érdeklődése, nagy koncepciója révén irányt szab a régészet fejlődésének is. Szívén viselte a magyar művelődésnek sorsát, s mint az Országos Közoktatási Tanács elnöke az iskolaügyet, minden szinten az oktatást, a népművelődést megkülönböztetetten szemmel tartotta. Ezen a területen is találkozott Ipolyi és Rómer, hajlam és rátermettség szempontjából - ez utóbbi célt szolgálta sikeresen a Műrégészeti Kalauz kiadása. /6/

Rómer büszkén vallja mesterének Ipolyit élete delelőjén, a budapesti egyetem professzoraként is, tanítványai előtt, "Rómer utján - pedig - a budapesti tudományegyetem régészeti tanszéke mellől növendékeinek egész sorozata került elő... ez oly siker, melyre minden professzor büszke lehetne", mondja róla egyik életrajzírója. /7/

Kétségtelenül leolvasható Rómer munkásságán is Ipolyival való barátsága, de önállóságát mindenkor meg tudta tartani, bizonyítják ezt a leveleken kívül saját szavai: "hiszem, hogy a római világmentés történeti jelentőségét hazánkra nézve épen nem szabad nemismernünk, mellőznünk vagy felületesen átugornunk...." /8/ Ismerjük ugyanis Ipolyi tartózkodását az ókori klasszikus művészettől és annak eszmévilágától - tulbecsülését előítéletnek tartotta és befolyásától óvta a korabeli magyar művészeket. /9/ Mégis, amit Ipolyi a művészettörténet modern irányzatának alapjául kijelölt és megvalósított - mind az a régészetre is érvényes, s Rómer sikerrel alkalmazhatta a saját területén. Ipolyi a művészettörténetet és a régészetet mindenek előtt történeti disciplina gyanánt tekintette és művelte, hazaszeretettel, haladó politikai éleslátását bizonyítja midőn arra figyelmeztet, hogy "adjunk helyt a kor követelményeinek, de igyekezzünk azokat a nemzet hagyományaihoz alkalmazni... /10/

Tudományos kutatómódszereiket tekintve, mindketten koruk "természettudományi összehasonlító módszereit" /11/ nálunk először alkalmazták: a tárgyi emlékek és az irott források egybevetését, a tárgyak és leletkörülmények pontos, szemléltető leírását, technikai magyarázatokat, s mindezt a történelmi szintézis megteremtéséért, - különböző tudományok kapcsolódásának szükségét hirdetve /12/ a mai

komplex kutatások előfutáraként.

Rómer széleskörű régészeti és történeti érdeklődése vezette a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek (1861-1864) megindítására. Itt megkezdett munkáját egy ideig még akkor is folytatta, amikor az Akadémia levéltárosaként Pestre került. /13/

Kiss Ferenc halála után - akinek az egyetemi tanszéken is követője volt - tagja lett az Akadémia régészeti bizottságának, de a széles értelemben vett magyar régészet irányítása csak akkor került a kezébe, amikor a bizottság előadója lesz Ipolyi követve (1863). Majd ugyancsak Ipolyi által kezdeményezett Archaeologiai Közlemények (1864-1873) szerkesztését vette át és az ebben megnyitott "magyar régészeti repertorium, ill. kronika" szükséges és hasznos voltát bizonyítja, hogy évekkel később Hampel újra felélesztette e rovatot az általános érdeklődés folytán. /14/ Visszatérve a párisi régészeti világtalálkozóról (1867), a Műrégészeti Katalógus (1866) megjelenése után egyetemi tanár (1868-1877) és az általa megindított Archaeologiai Értesítő (1868-1872) szerkesztője lett. Az évtized végén (1869) katedráját megtartva, mint a Nemzeti Múzeum Régiségtárának őre, külföldi tapasztalatai alapján, elsőként adja ki - német nyelven is - a múzeum vezetőjét, (1870).

Annak ellenére, hogy párisi előadása a magyar föld felé irányította a külföldi ősrégészek figyelmét, Rómer érdeklődése a későbbi korok emlékeire is kiterjedt. Még azt megelőzően megírta "Középkori téglapítészeti Magyarország" c. tanulmányát (1864); amelyet később "Középkori falképek Magyarország" c. munkája követett (1874).

Kezdetől fogva sűrűn jelentek meg római kori dolgozatai. Ezek közt több is foglalkozik aquincumi ásatásokkal (1868-1875) és más emlékekkel. Amikor E. Desjardin római feliratos emlékeket ismertető munkája megjelent, már annak anyagát is felölelve, megírja *Inscriptiones Monumentorum Romanorum Eiusdem Musei Nationalis* c. az előbbi lényegesen kibővítő munkáját (1873). Ebbe a saját pannoniai lelőhelyeken gyűjtött és folyóiratokban már közölt anyagát is felvette.

Résztesz a stockholmi kongresszuson (1874) és a magyar kormány megbízásából a következő kongresszus megtartására Budapestre hívja meg a világszervezetet.

A VIII. kongresszus előkészítése, Pulszky Ferenc elnök mellett végzett főtitkári munkája, az ügy érdekében folytatott széleskörű levelezés, hirlapi cikkek írása, a Hampel Józseffel közösen rendezett országos kiállítás, a kongresszuson elhangzott főtitkári beszámoló, majd a Comptes Rendus szerkesztése, a második kötet első részének írása csúcspontját jelentette a hatvanadik életévét már betöltött Rómer Flórisnak.

Résultats généraux du mouvement archéologique en Hongrie (Budapest, 1878) volt a címe ennek az összefoglaló ősrégészeti munkának. Magában foglalja mindazt, amit a Műrégészeti Kalauz megírása után, e könyv megjelenéséig új volt a magyar régészetben. Ismeretet közölt, módszert és tervet adott a még kis számú szakember kezébe. A két könyv közti időt és távolságot az Archaeologiai Értesítő és az Archaeologiai Közlemények egyre értékesebb tanulmányai, leletközlései és az egymásután alakuló vidéki muzeumok szorgalmas anyagközlő munkája töltötte ki.

A nagy mű befejezése után még két évig (1878) folytatta egyetemi és muzeumi munkáját. Kész örömmel segítette a nyomdokain haladó fiatalabb nemzedéket, akik az ő előadásain hallgathatták nálunk először előadásokat az érem- és régiség-tan minden ágából, beleértve a középkori műrégészetet is. Előadásai tudományos munkájának vetületei.

Muzeumi munkája akkor sem szűnt meg, amikor a nagyváradi székes káptalan tudományos kanonoki stallumába nevezte őt ki, ifjúkori barátja Ipolyi Arnold püspök ^{/15/}. Ő nyújtotta az utolsó tudományos elismerést (1870) annak a férfinak, aki - levelezésük tanúsága szerint - kutatómunkáját a tágabb értelemben vett régészet területére vezette, a maga példamutatásával.

Rómer régészeti pályafutását a maga alapította győri gimnáziumi gyűjteményben kezdte. Két évtizedes alapvető, országos, igen jelentős és elismert nemzetközi működés után, a Biharmegyei és Nagyváradi Régészeti és Történelmi Egylet Muzeumában fejezte be. Régiség- és képtárának alapját ennek is az ő gyűjtése vetette meg.

74 éves korában, 1889 március 8-án halt meg Nagyváradon.

Egykori tanszéke kegyelettel őrzi emlékét és magáénak vallja egyik irásából kiragadott gondolatát: "Az idő halau, halad a tudomány is; ki ebben nem halad, megelőztetik, még oda sem képes sokszor felkapaszkodni hol a nálunk szemesebb, lelkesebb buváraink állottak." /16/

Kanozsay Margit

Jegyzetek

- 1./ Diss. Arch.-Rég. Dolg. 1. (1958) 1-78. Munkásságára vonatkozó teljes irodalmat l. ott, az egyes tanulmányok jegyzeteiben.
- 2./ Pest X. 9. 1860. Törökszentmiklós X. 23. 1860. (Széchenyi Könyvtár Kézirattára 1934/75.)
- 3./ Rómer Fl.: A Bakony. - Archaeologiai levél Zalamegyéből. VU 1863. 400.
- 4./ Pór Antal: Ipolyi Arnold váradi püspök élete és munkái vázlata. Pozsony - Budapest 1886. 6.
- 5./ Széchenyi Könyvtár Kézirattára. Levelek: Ipolyitól Rómernek: 91 db (1934/75)
Ipolyitól Rómernek: 1 db (1932/54)
Rómertől Ipolyinak: 14 db (1935/62)
- 6./ P. Szatmári Károly. Arch. Közl. VII. 1. (1867) 41. - Hampel J.: Rómer emlékezete. MTA Emlékbeszédek. 2.
- 7./ Czobor Béla: Ipolyi Arnold emlékezete. Budapest 1889. 5-6.
- 8./ Róber Fl.: Római várnáról. Arch. Közl. III. (1862) 2. 35.
- 9./ Ipolyi A.: Magyar műtörténeti tanulmányok. Bp. 1873. I. 558.
- 10./ Ipolyi A.: 1885-ben a budapesti történeti kongresszus megnyitóján.
- 11./ Ipolyi A.: Magyar műtörténeti tanulmányok. Bp. 1873. I. 560.
- 12./ Gerevich Tibor: Ipolyi Arnold. (1823-1886). Budapest 1923. 7.
- 13./ Törökszentmiklós VIII. 23. 1860. (Széchenyi Kt. Kézirattára 1934. (75)
- 14./ Hampel J.: Arch. Közl. XII. (1878) 131.
- 15./ Barssztkereszt IV. 9., V. 14., VI. 27., 1874. dátum nélkül: 1 db.
- 16./ AK 1864. 124.